

תורה ודעת

יו"ל ע"י 'קהל עדת ירושלים' ♦ גליון 93 ♦ פרשיות חיי שרה - תולדות ♦ מר חשוון תשס"ט

ביאורי תורה

מתורתו של רבינו הגאון רבי לייב מינצברג שליט"א

פרשת חיי שרה

אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע". כי ירושה זו, אשר לפי פשוטו מקרא היא ירושת הארץ, ניתנה לאברהם בברית המילה, בה נאמר (יז, ט) "והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורתם לברית עולם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך; ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגריך את כל ארץ כנען לאחזת עולם והייתי להם לאלקים". ועל הברית הזאת הוא אומר (שם פסוק כא) – "ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה". אמנם בעומקו של דבר, לא על ירושת הארץ גרידא נסבו הדברים, אלא על נטילת חלק בברית "להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך", בה טמונה המעלה והזכות להמשיך דרכו של אברהם, וירושת הארץ אינה אלא כתוצאה מזו. ועל כך נסב הויכוח, כאשר אברהם ביקש לצרף את ישמעאל אל בנו יצחק, כדרך שמקבלים גרים להסתפח על נחלת ה', ושרה ביקשה לגרשו בטענת 'כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני', שלא יהיה לו חלק ונחלה בברית עם ה', ולא יבוא בברית יחד עם בנה יצחק.

ונראה ליישב בזה תמיהה נוספת, מה טעם לא המשיך בעמוד הבא

הרי מבואר אפוא, כי בני קטורה לא נכללו בברית אברהם, לפי שלא היו מיוחסים כבני אברהם. אך ישמעאל, לעומתם, הרי היה בן מיוחס לאברהם, ויש להבין מדוע לא נכלל הוא בברית הכרותה לאברהם ולזרעו אחרי.

אלא הביאור בזה, כי כאשר כרת ה' את בריתו עם אברהם, לא נכרתה הברית עם כל משפחת אברהם הקיימת זה מכבר, אלא עם אברהם עצמו, אמנם כיון שהברית היתה לו ולזרעו אחרי, הרי שמאותה שעה ואילך, כל בן אשר יולד לו – נולד לאברהם בעל הברית, ונכנס מאליו בבריתו של אברהם אביו. נמצא אפוא, כי רק יצחק לבדו, שנולד לאברהם לאחר הברית, הוא אשר נחשב כזרעו הנבחר של אברהם. אבל ישמעאל שכבר נולד קודם לכן, אינו בכלל הברית שנכרתה עם אברהם בזמן מאוחר יותר.

עם זאת, מצינו שאברהם ביקש לקרב את ישמעאל בנו, להכניסו בבריתו ולספחו אל נחלת ה', אלא ששרה עכבה בעדו, ודעת המקום הסכימה על ידה (י, יב): "ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק; וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו; ויאמר אלקים אל אברהם

א. ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה... כל אלה בני קטורה (כה, א-ד).

מלבד יצחק אשר ילדה שרה, היו בבית אברהם שתי משפחות נוספות: ישמעאל בן הגר, ובני קטורה. שתי המשפחות הללו לא נכללו בברית שכרת ה' עם אברהם וזרעו אחרי, אולם בכל אחת מהן היה זה מחמת סיבה שונה.

ההבדל בין ישמעאל בן הגר לבין בני קטורה, נעוץ בכך שהגר היתה אשתו של אברהם, בעוד שקטורה לא היתה אלא פילגש. ולכן, ישמעאל נחשב כבנו של אברהם לכל דבר, וכן גם מכנה אותו הכתוב בפרשה זו (פסוק ט) "ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו". וכן (פסוק יב) "ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם". ועוד הרבה כהנה. ואילו בני קטורה אינם נחשבים כבני אברהם, ולעולם אין הכתוב מייחס אותם אחרי, אלא אחר אמם (כה, ד) "כל אלה בני קטורה". וכן להלן (פסוק ו) "ולבני הפילגשים אשר לאברהם וגו'". ההבדל זה מפורש יותר בדברי הימים (א. א, כט-לב) כאשר הכתוב מונה את הדורות כסדרם – "בני אברהם יצחק וישמעאל ... ובני קטורה פילגש אברהם ילדה את זמון ויקשן וגו'".

לעילוי נשמת

הרבנית הצדקנית והחשובה

מרת באשע פייגא קרויזר ע"ה בת הרה"ח ר' יונה זאב צובנר זצ"ל

נלב"ע כ"ד חשוון תשנ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנה ידידו הדגול והנכבד, איש החסד וכביר המעש מעמודי התווך של קהילתנו הרב ראובן קרויזר שליט"א

ניתן להצטרף כמנוי קבוע

לבטאון

תורה ודעת

תמורת 10 ש"ח לחודש

לפרטים 0527653301

לקח אברהם את קטורה כאשה אלא כפילגש, והלא שרה מתה כבר, והיתה בידו היכולת להרבות זרעו ולהרחיב את משפחות העם. ובייחוד היה ראוי הדבר לפי מה שאמרו חז"ל כי היתה זו הגר, שהטיבה דרכיה והיו מעשיה נאים כקטורת, ומדוע אפוא לא החזירה אברהם כבראשונה. אלא לפי האמור מבואר שפיר, שכן לקיחה זו היתה לאחר כריתת הברית, ואילו היה לוקחה כאשה, היה הדין נותן שכל בני קטורה יכנסו בברית אברהם העומדת לו ולזרעו. וכיון שבמעשה ישמעאל נתגלה לו רצון ה' כי דווקא ביצחק יקרא לו זרע - הן מצד מעלת עצמו והן מצד מעלת שרה אמו. וכמו שכתב רש"י שם: **עם בני, עם יצחק - מכיון שהוא בני אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק אפילו אם אינו בני אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששתיהן בו.** לפיכך נמנע אברהם מלקחת את קטורה לאשה ממש, כדי שלא יהיו הבנים הנולדים ראויים לרשת עם יצחק.

עוד יש לבאר בזה, על פי מה שהארכנו במקורא (תורה ודעת) גליון 41 פרשת ויצא תשס"ו, כי כל שלשת האבות הקימו את ביתם רק משהגיעו לשלמות מעלתם, על מנת שדרגתם הנשגבה היא אשר תהיה יסוד

לבניהם אחרים, להמשיך דרכם ולהוסיף מעלה על מעלה. ולכן איחר יצחק את נישואיו עד היותו בן ארבעים, כי רק לאחר שנעקד על גבי המזבח ונעשה עולה לה', היתה שעתו כשרה להקמת ביתו, ואך אז נתבשר על זיווגו (כב, כ). וברש"י שם). לפי זה יש ליתן טעם נוסף לדברים, שלא חפץ אברהם להוסיף על זרעו הנבחר בנים מבני קטורה, שלא השיגו אף מקצת מאותה מעלה עליונה לה זכה יצחק, כדי להעמיד מזרעם את העם הנבחר.

ב. ויביאה האהלה שרה אמו (כד, סז)

המפרשים דקדקו בלשון המקרא הזה, שאינו הולם לכאורה את כללי הלשון, כי לעולם לא תיפול ה"א הידיעה במילה נסמכת, והיה נכון לומר 'ויביאה האהלה' בלבד, וכלומר שהביאה לתוך האוהל סתם, או יאמר 'ויביאה אהלה שרה אמו', בלא ה"א הידיעה, וכלומר שהביאה לאהל של שרה אמו.

וכתב האבן-עזרא: **האהלה שרה אמו - דרך קצרה, האהלה - אהל שרה אמו וכו'.** וכ"כ הרמב"ן: **ויביאה יצחק האהלה שרה אמו - חסר הנסמך, וכמוהו רבים.** כלומר, כוונת הכתוב שהביאה אל האהל, אלא שהכתוב מפרש מה טיבו של אותו אהל, שהוא האהל

של שרה. אולם אף אם ידי חובת הלשון יצאנו, עדיין יש לדקדק מדוע אכן נקט הכתוב לשון קצרה כגון זו, והרי לפי דברי המפרשים היה ראוי שהכתוב יפרש - 'ויביאה האהלה, אהל שרה אמו'.

ונראה כי אכן כוונת הכתוב היא לשתי המשמעויות. המשמעות האחת היא ש'הביאה אל האהל', כלומר שהביאה לתוך האהל לדור עמה ולקחתה לו לאשה. ועוד מוסיף הכתוב ומציין שדקדק יצחק ו'הביאה אל אהל שרה אמו'. ואין כוונת הכתוב רק לפרש מה טיבו של האהל, אלא לפרש מה טיבה של ההבאה - 'ויביאה אל אהל שרה אמו', שהיתה כוונה מיוחדת להביאה לתוך אהלה של שרה, למלא את מקומה ולהמשיך דרכה [וכפי שדרשו חז"ל (עיין רש"י), שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו].

הנה כי כן, משמעות הכתוב היא כאילו נאמר "ויביאה האהלה, ויביאה אהל שרה אמו". אך מאחר שלא היו אלו שתי הבאות אלא הבאה אחת שיש בה שתי פנים, לפיכך דקדק הכתוב בלשונו הצרופה ונקט את הצורה ההולמת לעניינו - "ויביאה האהלה שרה אמו".

פרשת תולדות

היה ברצונם ומשאלת לבם - כדי שישמע ה' אליהם ויושיעם.

ב. ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ (כז, כח).

בברכת יעקב הקדים יצחק את השמים תחילה, ואחריהם את הארץ. ואילו להלן (פסוק לט) בברכת עשו, הזכיר תחילה את הארץ ואחריה השמים - **"הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל"**. כן יש לדקדק, מה נשתנתה ברכת יעקב שבה יוחסה המתנה לאלוקים, מברכת עשו שלא הזכיר בה יצחק שהאלוקים הוא הנותן לו את שמני הארץ וטל השמים.

וכבר עמדו על כך המפרשים, עיין רבינו בחיי (כז, לט) שכתב: **לא תמצא בברכת עשו זכרון השי"ת, אבל בברכת יעקב הזכיר: ויתן**

ובעוד שאברהם הוצרך לתבוע במפורש את רצונו בבנים, הרי שיצחק לא הוצרך לכל זאת, אלא די היה לו לבקש מאת ה' בדרך תפילה, והקב"ה שמע את שוועתו ונתת לו.

את הדרגה הגדולה מכולן מצינו אצל יעקב ורחל, בהם לא פירש הכתוב תפילה כלל, אלא - **"ויזכר אלקים את רחל וישמע אליה אלקים ויפתח את רחמה"** (ל, כב). כלומר, אפילו בלא תפילה ובקשה מפורשת - רצון יראיו יעשה ואת שוועת לבם ורצונם שמע, בחינת 'טרם יקראו ואני אענה'. והגם שבוודאי לא מנעו עצמם מלהתפלל לפני ה', וכפי שאף דייקו חז"ל ממשמעות מקרא זה עצמו [ראה אונקלוס שם: 'וקביל צלותה'. ובתרגום יונתן: 'ושמיע קדמיה קל צלותה'], מכל מקום מתוך שלא נתפרש הדבר נמצינו למדים, שלא על התפילה דווקא נסמכה ישועתם, אלא די

א. ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא (כד, כא)

את הצפיה מאת ה' להיפקד בבנים אנו מוצאים בכל שלשת האבות, אלא שבכל אחד מהם התבטא הדבר באופן שונה.

באברהם מצינו דין ודברים ממש, מעין תביעה וטענה לפני הקב"ה, על שלא נפקד בבנים (טו, ב-ד): **"ויאמר אברהם אדני ה' מה נתת לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר; ויאמר אברהם הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אתי.** ואז ניתנה לו הבטחת הזרע - **והנה דבר ה' אלי ואמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך.**

ברם, ככל שעלתה קרבת ה' וגילוי השכינה, כך היה ה' קרוב יותר לשוועת צדיקים, ונתמעט הצורך בריבוי ההפצרות ותוקף התחנונים.

קללה על המקללים. ושוב עולה הסדר יפה, מן הפשוט אל המיוחד: לא זו בלבד שאברך את מברכך, אלא יתירה מזו, אף אביא קללה על מקללך.

*

גם ביהודה אנו מוצאים ברכת המעמד והשררה על אחיו ועל שאר העמים – **"יהודה אתה יודוך אחיך... ישתחו לך בני אביך... לא יסור שבט מיהודה... ולו יקתה עמים"** (מט, ח-י).

לגבי מעמדו על אחיו – אכן ניתנה ליהודה ברכה דומה לברכת יעקב אביו, אך לענין מעמדו כלפי העמים שונה ברכתו של יהודה מברכתו של יעקב. ונראה הטעם בזה, כי אחר שיעקב נתברך בברכת 'יעבדוך עמים', הרי ניתנה הברכה לכל שבטי ישראל היוצאים ממנו, ומן הנמנע הוא להעבירה לשבט אחד. לפיכך לא נתברך יהודה אלא במעמד של מלכות ומשפט על העמים, והוא שנאמר על מלך המשיח (מיכה ד, ב-ד) **והלכו גוים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם; ושפט בין עמים רבים והוכיח לגוים עצומים וגו'.**

נערך ע"י הרב דוד אנשין

והנה, כל אחד מארבעת ענייני הברכה, כולל שתי ברכות מאותו ענין, והוא לתוספת חיזוק ומשנה תוקף. ויש לציין, כי כדרך שארבעת העניינים סדורים כסדר 'לא זו אף זו', כך גם כפל הלשון בכל אחד מענייני הברכה, מקדים את הפשוט לפני המיוחד – בדרך 'לא זו אף זו': הדגן והתירוש חשובים מטל השמים ושמי הארץ, 'לאומים' חשובים מ'עמים', 'בני אמן' קרובים מ'אחין', וברכת האוהבים היא מעלה יתירה על קללת השונאים. כי קללת המקללים היא שמירה מרע, הקודמת בנחיצותה לברכת המברכים שעניינה תוספת טובה.

*

ברכה דומה מצינו גם אצל אברהם, בתחילת פרשת לך-לך, אך שם הקדים הכתוב את ברכת המברכים לפני קללת המקללים: **"ואברכך מברכך ומקללך אאור"** (יב, ג). ויש לדקדק מה טעם שינה הכתוב והזכיר את הברכה המיוחדת לכאורה, לפני הפשוטה ממנה.

ונראה, כי בשני המקומות נקט הכתוב סדר 'לא זו אף זו' הנכון לעניינו. כי הנה בברכת יעקב האמורה כאן, מתאר יצחק מציאות מסויימת, שבה האוהבים ברוכים והשונאים מקוללים. לפיכך הסדר הראוי הוא להקדים את הנחוץ יותר, ולהזכיר אחריו את הנחוץ פחות. וכיון שהרחקת המקללים היא שמירה והגנה מרע,

על כן קודמת היא לברכת המברכים שעניינה גמול ותוספת טובה למטיבים. אבל בברכת אברהם, הרי צורת הלשון שונה היא, כאשר הקב"ה מודיעו את דרכיו כיצד ינהג עם אוהביו ועם שונאיו – **"ואברכה מברכך, ומקללך אאור"**. וכיון שהקב"ה מנהג עולמו בחסד, ומידה טובה מרובה ממידה רעה, על כן ההבטחה לחדש ברכה על המברכים – פשוטה יותר מההבטחה לחדש

לך האלקים, וזה יורה כי נתן לעשו משמנים וטל ולא במתת אלקים כמו ביעקב, אלא בדרך מסלות הכוכבים ומזלות אשר זרעו של עשו מסורין להם. כלומר, 'מתנת אלקים' שבה נתברך יעקב, פירושה השפעה אלוקית העומדת למעלה מגדרי הטבע, אבל עשו לא נתברך כי אם בהצלחה טבעית, הכפופה לגדרי הטבע, ומתקיימת כל עוד שאינה חורגת מדרכו של עולם.

ולפי זה נראה לבאר, כי ההבדל בסדר הדברים הוא מציחצוח לשון המקרא, כי בברכת יעקב, הואיל והזכיר יצחק את מתנת האלקים, על כן ראה לנכון להסמיק לכך את ענייני השמים, מקום ה', הנחשבים קרובים יותר להשפעה האלוקית, ורק אחריהם את ענייני הארץ. ואילו בברכת עשו, המיוחסת אל האדם שמוצא דרך טבעו את הצלחת חייו, אכן ראוי להקדים את ענייני הארץ, הקרובים למלאכת האדם ומזונוותיו, ואחריהם את ענייני השמים.

ג. ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש, יעבדוך עמים וישתחו לך לאמים, הוה גביר לאחריך וישתחו לך בני אמן, ארריך ארור, ומברכך ברוך (כו, כח-כט).

ארבעה ענייני ברכה נמנו כאן, הסדורים כדרך המקרא בסדר 'לא זו אף זו' – מן הפשוט אל המיוחד ממנו:

הברכה הראשונה היא ההצלחה האישית, הבאה לידי ביטוי בשפע טובה וברכה בחיים הפרטיים: **ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש.** הברכה השניה מיוחדת ממנה; לא זו בלבד שחייך הפרטיים יהיו מוצלחים ומבורכים, אלא **יעבדוך עמים וישתחו לך לאמים** – אף תזכה במעמד ושררה על סביבותיך, אשר יעבדוך וישתחו לך. ולא זו בלבד, אלא אף תהיה **גביר לאחריך וישתחו לך בני אמן** – גם אחיך הקרובים אליך, אשר מצד מוצאם קרובים הם למעמדך וחשיבותך, אף הם ינשאוך וישתחו לך. ולא זו בלבד שאתה תתברך בכל אלה, אלא **ארריך ארור ומברכך ברוך.** אף הדבקים בך ידבקו בברכתך, והקמים נגדך יביאו קללה על עצמם. זו היא אפוא הברכה המיוחדת ביותר, בהיותה נוגעת לאנשים אחרים זולתך, אשר מידת נאמנותם למתברך תשפיע על הצלחת חייהם עצמם, לטוב או לרע.

בס"ד, חשון תשס"ט

הודעה ותזכורת

אנו מודיעים ומזכירים לציבור חכמי ורבני קהילתנו הקדושה שליט"א

כי הכרך השמיני של המאסף התורני

"מאורות ירושלים"

אשר בעז"ה אנו מתעתדים להוציאו לרגל כ"א אדר תשס"ט

יוקדש בעז"ה על: **ענייני אורח חיים א'**

הנהגת אדם בבוקר, ציצית, תפילין, ברכות ק"ש ותפילה, נשיאת כפיים, קריאת התורה, בית הכנסת, נטילת ידים וסעודה, ברכות הנהנין, מנחה וערבית.

(משנה ברורה חלקים א' וב' סימנים א-רלט)

בסוגיות הגמרא ובירורי הלכה וכן ענייני אגדה

פונים אנו לחכמי ורבני קהילתנו שליט"א, להגדיל תורה ולהאדירה,

להזדרז ולהשתתף בכתיבת מאמרים למאסף התורני,

הן בבירורי הלכה הן בביאורי שמעתתא, והן במאמרי אגדה,

הערות והארות, שאלות ותמימות וכו'.

כמו"כ אפשר לשלוח תגובות על מאמרים שנתפרסמו בקובצים הקודמים.

אפשר לשלוח מאמרים עד ראש חודש שבט תשס"ט

אפשר לשלוח חומר למערכת ע"י הנציגים בבתי המדרש,

בכוללים ובקהילות המקומיות.

או ישירות לידי חברי המערכת, וכן לתא פקס 15352-7633911

ביקרא דאורייתא

מכון "קהל עדת ירושלים"

תפילה - ע

קודם מחשב בעניינם ומתעורר להם ומתוך כך אומר אותם, כלומר שאין מטרת דיבור התפילה בכדי לעורר את המחשבה, אלא כאדם המדבר עם רעהו, שהדיבור הוא תוצאה ממחשבתו.

והנה מצוות התפילה הוא מהדברים שצריכים חיזוק (ברכות לב:) כי חוסר הכוונה בתפילה הוא דבר שאין אדם ניצל ממנו בכל יום כדאיתא בחז"ל (בבא בתרא קסד: ובתוס' שם). ומה מאד מגונה הדבר כאשר ניצב האדם לפני קונו ופיו ממלל לצד עילאה דברי שבח והודאה, בקשות ותחנונים על נפשו ונפשות ביתו וכל בית ישראל, ולבו לא נכון עמו, והמוני מחשבות מציפים את מוחו, מכל ענייניו ועסקיו, דאגותיו וטרדותיו.

ואם כי כל שעות היום נתונים לו לאדם ופנויים עבורו לעסוק במחשבות עסקיו וענייניו, בכל זאת בדקות הספורות של תפילת העמידה שייעודם להיות בלתי לה' לבדו, ולפנות לבו ולהסיר בעת ההיא כל מחשבותיו ועסקיו. משום מה דווקא ברגעים יקרים אלו כאילו נפתח פתח אליו נדחקים כל המחשבות השונות. כל מה שעבר עליו בעבר ובהווה, ומתכנן עצות ותכניות, נישא על כנפי העתיד, ומפליג למרחבי ארצות, הכל חולף במחשבתו, ואף הגיגי חכמה ותורה מוצאים לעצמם מקום בשעת התפילה. והנה אם לא ישנס האדם מתניו ויתאמץ בכל כוחו לרכז מחשבתו בתפילה בלבד, אזי יאבד רוב תפילותיו בהעדר כוונה.

וכבר בחז"ל איתא שצריך מסירות רבה וריכוז הנפש להסיר מדעתו כל המחשבות כדי לכוון כראוי, כפי שאמרו - **אין תפילתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו** (תענית ה:). וברש"י - **כלומר, שנפשו מכוונת בכפו**.

ועיקר קושי זה הוא כאשר אין האדם נמצא לגמרי בתוך מצב התפילה. ומשום כך, אף שמשתדל לכוון, בכל זאת יש עדיין מקום בלב לענייני חוץ, ובכך נפרץ הפתח לכל העניינים להשתלט על דעתו ומוחו. והנה אין העצה לכך לסלק המחשבות בגערות ולגרשם במקלות, אלא בכך שיכניס עצמו לעולמה של תפילה, להגות בדבר הנשגב הזה שהשכינה מופיעה מולו, וכל מעייניו עתה יהיו בהקב"ה ובהכוונת לבו לדבר אליו בנוכח. שהרי כאשר אדם מדבר עם חבירו אין לו שום בעיה של מחשבות זרות

יחזור בחינם, אבל באמת התפילה בחסרון בלא כוונה אינה נחשבת לכלום, ולאו מידי הוא דעביד שהוא כל עיקר מצות התפילה כמו שנאמר ועבדתם את אלוהיכם ולמדו מפי השמועה שעבודה זו היא עבודת הלב שנאמר ולעבדו בכל לבבכם ואמרו איזו היא עבודה שבלב זו תפילה, **הרי קראו לכל עיקר מצות התפילה עבודת הלב אבל לא עבודת הפה, ואם לא כיוון לבו בה הרי אין כאן עבודת הלב ולא קיים המצוה כלל** (הלכות תפילה אות י).

וכה הם דבריו הנפלאים של מרן החזו"א - **התפילה, אם היא מצוה מעשית אצלנו, אחרי שערכו לנו אנשי כנסת הגדולה נוסח ערוך ומסודר בלתי משתנה, הינה אמנם מצוה עיונית בעיקרה וחובת הלב, וכל שלא יצא ידי חובתה מצד הלב, לא עשה גם במעשה מאומה. שאין תפילה אלא עבודה בלבו של אדם, כמו שאמרו ולעבדו בכל לבבכם - איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה.**

העבודה בכל לב שנדרש מן האדם לפני בוראו יתברך, היא תפילה. אין לו לאדם שעה אחת בעולמו שחפציו הושלמו ותאוותו בידו, והוא תמיד כמשתדל לבקש את החסר לעמוד וקיומו וכרודף להדוף מעל ראשו צבא הפגעים אשר יכתירוהו לבקרים, ואם אחרי חוזק החפץ ושקידת ההשתדלות ישכח את יוצרו אדון כל המעשים ומחולל כל המאורעות ואשר בלעדו לא יועילוהו כל המעשים ולא יעצרוהו כל הכנותיו, היסכנו תפילותיו, אוצר של מילים צפופה הפה? הזו מצות תפילה? לכבד בפה והלב רחוק, הלא יספות חטא על פשע, על לב האבן אשר לא ימס מזרם קודש אשר ימטירו עליו מסדרי התפילה בעזוז קדשם, אשר הסתירו בכנפי מעייני תפילתם, והוא נרדם בתרדמתו ולא יעור לקול הקורא.

אמנם הדבר פשוט ומורגש בשכל, אכן מה מאד יכבד על האדם להרפא מחולי זה ולהשתלם במצות התפילה, כי אם אמנם עשיית תפילה קבע הוא נמאס במושכל ראשון, אבל עשיית תפילה רחמים ותחנונים לפני המקום ב"ה הוא מן השלימות היותר גדולה, והקניין היותר נבחר לאדם על פני חלד (קובץ אגרות ח"ג סימן קנא).

ופשוט שצורת הכוונה בתפילה אינה שאחר שמוציא את התיבות מהרהר בפירושם, אלא

'ולעבדו בכל לבבכם' - איזו היא עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפילה (תענית ב:). **ועבדתם את ה' אלוהיכם זו קריאת שמע ותפילה (בבא קמא צב:).**

הנה ממה שקראו חז"ל לתפילה 'עבודה שבלב', אנו למדים שכוונת הלב בתפילה אינה רק תנאי שיהא מוסיף ומצרף כוונה אל אמרי פיו, אלא שורש עבודה זו היא בלב, דהיינו לעמוד לפני המלך לבטא לפניו את מה שבלבו, לתנות שבחיו והילוליו, ולבקש מאתו את כל הדברים שנפשו חפצה בהם, וזה כל יסוד העבודה שבתפילה, לרכז מחשבתו ולשפוך את לבו בשיחתו נוכח פני ה'.

ואדרבה חלק הדיבור בפה בתפילה הוא אשר בא רק כתנאי והשלמה על רחשי הלב, כלומר שעצם ומהות התפילה הוא הבעת חפצו ומשאת נפשו שמקור תנועתם הוא ברגשי הלב, אולם לא סגי לפנות אל השי"ת במאוויי לב בלבד, אלא צריך שתהא המיית לבו עולה על גדוהיה ופורצת החוצה, ותבוא לידי הבעה וביטוי באמרי פיו. וכן הוא מגדרי משפטי ההלכה הוא דלא סגי בהרהור הלב, ודברים שבלב אין די בהם בכדי לצאת ידי חובת תפילה, אלא צריך שהגיון לבו יבוא לידי גילוי בשפתיו. אך הדיבור משמש רק כצינור להעביר ולהוציא את השתוקקות הלב אל הביטוי בפועל.

ולפי זה נמצא שתפילה בלי כוונה אין היא רק תפילה מחוסרת שלימות, אלא כל עיקרה ועבודתה של תפילה אין כאן. וכמו שכתב הרמב"ם - **כוונה הלב כיצד, כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה, ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה, מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל, עד שתתיישב דעתו. כיצד היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות, ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה לפיכך צריך לישב מעט קודם התפילה כדי לכוין את לבו ואחר כך יתפלל בנחת ובתחנונים.** (הלכות תפלה פ"ד הט"ו)

וכן כתב הרא"ש ב'ארחות חיים' - **כוון בתפילתך כי התפילה היא עבודת הלב, וללא כוונה אינה תפילה** (פסקא לו).

ובספר 'יד הקטנה' - **'אע"פ שעכשיו אין חוזרין בשביל חסרון הכוונה, הטעם הוא שגם כשיחזור, קרוב הוא שלא יכוין, א"כ למה**

עבודת הלב

באמצע שיחתו, וכל הקושי לכוון בתפילה הוא משום שאין רואה את הדבר בעיניו כיצד ה' עומד למולו ושומע אותו, ומוטל על האדם להתרכז ולצייר לפניו את הדבר במוחש מאחר שכן הוא באמת, שהשכינה כנגדו.

ונוסף על כללות כוונת העמידה לפניו יתברך, עליו לעורר בלבו תוכן כל ברכה וברכה ועניינה, שכן כל הברכות הללו אין אמירתם "חיוב הזכרה", אלא הם תמצית הרצונות והבקשות והצרכים של כל יהודי. וכאשר לבו ער ונתון לשני הרגשות הללו של התפילה, ממילא ניצול הוא מכל הפרעות חיצוניות ואין טורדות אותו שום הרהורים זרים, ותפילתו נאמרת בכוונה הנכונה אל אלו הקשובות של אביו שבשמים.

ויש מתמודדים עם כך בעצות שונות, כגון בתנועות חיצוניות בעת התפילה או דברי התלהבות נרגשים לפניו. והנה כל אלו תועלתם קצובה לשעתם, אולם כאשר התפילה באה מתוך האדם עצמו אין הוא נזקק לכל עצה ותחבולה. צריך פשוט לעמוד לפני ה' ולבקש ממנו, לדבר ולהתחנן כדבר בן אל אביו, וכאדם העומד ומבקש מחבירו לבוא לעזרו. וכך יש לעמוד בטבעיות פשוטה ולהתחנן אל ה', אנה ה', עזור לי אלוהי, הטיבה עמדי ושלח לי ישועתך. אבא רחימא - ראה נא בעינינו וריבה ריבנו - אנה אני מבקש ממך - וגאלנו גאולה שלימה'.

ואמרו חז"ל - **כשאתה מתפלל, אל תעש תפילתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, שנאמר 'כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ורחם על הרעה'**. (אבות פ"ב משנה יג). וכן אמרו במשנה בברכות - **העושה תפילתו קבע, אין תפילתו תחנונים**. ובגמרא (ברכות כט:) - **מאי קבע - אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא כל שתפילתו דומה עליו כמשוי (רש"י) - והיינו לשון קבע, חוק קבוע הוא עלי להתפלל וצריך אני לצאת ידי חובתי**. **ורבנן אמרי כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים. רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר - (רש"י) - מי שאינו יכול - לכוין לבו לשאול צרכיו. לחדש בה דבר - בבקשתו, והיינו לשון קבע כיום אתמול כן מחור**.).

כוונת התפילה אין משמעותה להעביר הדברים בדעתו ובמחשבתו, אלא לבקש

בתאוות לבו ורצון שאיפתו. שאלו הדברים דרושים לו ונפשו חפצה בהם, הוא מבקש דעת, תשובה, סליחה, גאולה, רפואה, פרנסה, קיבוץ גלויות. וכן כל הברכות הם בקשות שהוא צריך אותם עד מאד, והוא מתפלל ומתחנן מעומקא דליבא כי ימלא ה' כל משאלותיו ומאווייו.

חז"ל קבעו את הברכות הללו בידעם ברוב ליבם שהם תמצית כל צרכיו ורצונותיו של היהודי, כשקבעו ברכות על השבת המשפט, משמעות הדבר היא כי זו היא שאיפתו של כל יהודי, כשם שצרכיו כוללים 'רפאנו' ו'ברך עלינו', נחוץ לו גם 'השיבה שופטנו' 'השפלת המינים' ו'על הצדיקים', תפילות אלו, הבקשות הללו, אלו הם רגשות היהודי. חז"ל העמידו לנו את מבנה שאיפותיו של כל יהודי, הוא זקוק להרמת קרן הצדיקים ולבניין ירושלים ולמשיח בן דוד. וכן בברכות סדר השבח, הוא משווה לפניו את עוצם פעולות ה' ומתרגש מגדולתו וקדושתו יתברך ומביע התפעלותו בתיבות התפילה.

ואכן דבר זה יכול להוות מבחן לכל אחד, לעשות חשבון נפשו עד כמה תוססים בקרבו הרגשות של יהודי, האם נוגעים ללב כל תוכן ברכות התפילה, אשר חז"ל קים להו שכל יהודי צריך להביע זאת מליבו, וזוהי צורתו של יהודי. אין די בכך שאנו מבינים בשכלנו שכן צריך וראוי לחוש. אמירת 'ולירושלים עירך', צריכה להיות מתוך הרגשת הלב וגעגוע נפשי עד כמה חסר לנו שיבת ה' לירושלים, ועל האדם לבחון עצמו האם חש הוא כן או שאומר זאת רק משום שכן נקבע הנוסח.

וכאשר מגיע האדם לתפילה באופן כזה, בוודאי שאין לו כל התמודדות של 'מחשבות זרות', שהרי כל ברכה וברכה היא עולם מלא ובקשה בפני עצמה, וכל כולו שקוע ונטוע נוכח פני ה' ומבקש ומתחנן. אין לו כל צורך בתנועות חיצוניות ופעולות המביאים לתסיסת התלהבות רגעית, מכיון שהתפילה היא אצלו פעולה טבעית הבאה מעצמו של האדם. אין הוא עוסק ב'מעשה תפילה' אלא הוא 'מבקש' 'משבח' 'מודה', וזוהי צורת תפילה אמיתית. ב'השיבנו' הוא מייחל לתשובה שלימה, ובעת ברכת 'סלח לנו' כל מעייניו בציפייה לסליחה. ולפיכך קראו חז"ל לתפילה 'עבודה שלב' ולא עבודה שבדעת, שכן עבודת לב היא, להתרכז

ולכוון את תחושת לבו אל הרגש של כל בקשה, יחד עם ההרגשה המוחשית של עמידה נוכח פני ה'. וכדברי מרן החזון איש - **עבודה נאצלה בתפילה, לצייר כמו חי איך שהקב"ה שומע את שיח שפתותיו ומאזין הגיון הלב**. (קובץ אגרות אות כג).

והנה האדם הזוכה לדרגה זו הרי הוא מתמוגג על עבודת התפילה כבן המתרפק על אביו, וכל מילה מתוקה לו כדבש, ולא רק שאין התפילה עליו כמשוי אלא הוא מתענג עליה וקשה עליו להיפרד ממנה, וכלשונו של נעים זמירות ישראל - 'כמו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי' (תהלים סגו). ויונק מכל תיבה ותיבה את זיו צוף מתיקותה, ומביע בזה את דביקותו וגעגועיו ותשוקתו לק-ל חי.

ואדם זה גם כללות הגישה אל התפילה היא אצלו מתוך אושר ושמחת לבב על הזכות הנשגבה. דאף שהמצב בתפילה מוגדר בהלכה בעמידת יראה וכובד ראש כעומד לפני המלך, שכן כך הוא היחס המתחייב מצד גודל קדושתו ית"ש. אולם מאידך הרי זו חביבות יתירה ורוממות נפלאה שזוכה האדם לעמוד נוכח פני ה' ולדבר עמו כדבר איש אל רעהו. השכינה ניצבת מולו, ומלכו של עולם מקשיב ומטה אוזן לתפילתו ואומר לו, שאל בני שאל, שאל כל אשר בלבבך. היש לך חיבה גדולה מזו. וכמו שאמר הכתוב - **כי מי גוי גדול אשר לו אלוהים קרובים אליו כה' אלוהינו בכל קראנו אליו** (דברים ד, ז). וכדברי דוד המלך ע"ה - **אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני כי הטה אזנו לי** (תהלים קטז).

והנה עצם הדבר שהאדם משווה נגד פניו את נוכחות השכינה, ותולה כל יהבו אל ה' ומכניע עצמו ואליו הוא נושא את נפשו זו עצמה היא העבודה שבתפילה, ועולה היא לרצון לפניו יתברך כעבודת בית המקדש כעולה וכקרבתו וככל שמתחזקת הרגשתו ומתעצמת תחושתו בעמידה נוכח פני ה', וכמידת תוקף עתירתו ופנייתו אך ורק אל ה', יש בכך יותר 'עבודה' לפניו ויותר ריצוי, ובזה מקיים את התפקיד הרם והנעלה להיות ממלכת כהנים ולעבוד את ה'.

אמירה לקטן באיסורים שנוהג בהם מצד חופ

הדין לא חל עליו איסור ספיה כלפי בנו שהרי אמרנו שאין איסורו אלא בכה"ג שאם יעשה כן הקטן לכשיגדל יעבור איסור, וכאן אף אם יגדיל ויסבור כאביו, עדיין אינו חייב לנהוג חומרא זו וממילא אין האב עובר על איסור ספיה.

ואין להקשות ממה שכתב בתשובות חת"ס (ח"א סי' פג) לגבי הנידון אם מותר למסור תינוק חרש למוסד עכו"ם המאכיל נבילות משום איסור ספיה, ורצה השואל להתיר מטעם הנ"ל ע"פ דברי התורה"ד (פסקים סימן סב) שכתב דהא דאיתי קרא דאסרה תורה דלא ליספו ליה בידים, יש לומר הטעם דקפיד רחמנא שלא ירגיל אותו לעבור עבירות. ומעתה הרי אותו חרש לעולם לא יתחייב במצות ואין כאן הרגל עבירה, והשיב לו החת"ס דלא דרשין טעמיה דקרא וכדמוכח להדיא בפרק חרש [יבמות שם] דבעי למיפשט קטן אוכל נבילות בית דין מצווין להפרישו מחרש וחרשת.

דאין כוונת החת"ס אלא לחלוק על הדורש טעם האיסור משום הרגל עבירה וע"ז מקשה מחרש, אולם כוונת העונג יו"ט אינו בטעמא דקרא אלא בגדר איסור ספיה וכוונתו שגדר האיסור הוא שכל דבר שאם הקטן היה בו דעת והיה כגדול היה עובר עליו לעת עתה, בכה"ג אסרה תורה לגדול להאכילו, וממילא אי אפשר להתיר לחרש מטעם זה. אבל בנידון העונג יו"ט אילו היה לאותה קטנה דעת היה כאן קידושין דאורייתא וממילא אין בה בית מיחוש, והכי נמי בנידון דידן כיון שאילו היה גדול היה הדבר מותר לו ואינו חייב להחמיר אין כאן איסור ספיה.

ועין בשו"ת אחיעזר ח"ג סימן פ"א שהקשה מכמה מקומות דמותר לספות איסור על הקטן במקום עשה דוחה לא תעשה, כגון להלבישו כלאיים בציצית, והרי הקטן אינו מחוייב בעשה וממילא נמצא שמכשילו בלאו, ורצה להוכיח מזה כדברי התורה"ד דלא כהחת"ס כיון דלכשיגדל לא יכשל שכבר יתחייב בעשה, ולהאמור הנה משם ראייה ליסודו של העיו"ט ולא לטעמו של התורה"ד.

אולם מצד האיסור הראשון הרי כשהקטן עושה כן על דעת אביו וכש"כ כשאביו מצוהו הרי לשיטת המחמירין האב עובר על שביעת בנו, ואולם גם במצוה זו היה אפשר לחקור מה הוא גדר המצוה אם הוא חיוב על האב שלא להפר התינוק משביתתו, א"כ כיון שמדינא אי"ז ביטול שביתה אצל התינוק אין כאן איסור גם לשיטת המחמירים, או דילמא אמרה תורה ששביתה

שהתינוק אינו בר הבנה כלל, וילפינן לה מדכתיב בשרצים 'לא תאכלום' וקרא יתירא הוא וקים להו לחז"ל דדרשין 'לא תאכלום לקטנים', וכן בדם כתיב 'כל נפש מכם לא תאכל דם', ודרשו חז"ל 'לא תאכיל לקטנים', וכן בטומאת כהנים כתיב 'אמור ואמרת' ואחז"ל 'אמור לגדולים שיאמרו לקטנים'. ומשלש מצות אלו למדו לכל התורה כולה, דכל איסורי תורה אסור להאכילם או לצוותם שיעברו. ונפסק כל זה להלכה או"ח סימן שמג ועיי"ש במג"א והובא במ"ב שלכן אסור ליתן לתינוק דבר מאכל של איסור אפילו לשחק בו שמא יאכלנו דהוי כמאכילו בידים, ע"כ.

הנה לפי"ז נמצא לכאורה כי אין טעם להקל לצוות לבני ביתו הקטנים מה שהוא מחמיר על עצמו מחשש איסור תורה שהרי ממ"נ אם יש בה איסור תורה הרי בזה שהוא מצוה לתינוק עבר ג"כ איסור של 'ספיה לקטן' ומה הועיל בתקנתו במה שהחמיר על עצמו, [זולת לדעת הרשב"א בסוגיא שם דס"ל דאיסור ספיה לדידן אינו אלא מדרבנן כמבואר במשנה למלך היה מרויח מאיסור תורה לדרבנן אבל לא קיי"ל כן, עיין סימן שצ"ג].

אמנם לפי"ז היה עכ"פ מקום להניח התינוקות לעשות כן מעצמם עבור אביהם [הגם שיש קצת פוסקים שסוברים שגם בכה"ג יש איסור ספיה למ"ד קטן אוכל נבילות מצווין להפרישו אבל לא קיי"ל כן]. אולם לאחר העיון נראה כי אין חשש מצד איסור ספיה, דהנה בשו"ת עונג יו"ט סימן צו הקשה על מה שכתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות תרומות הלכה ג') "ישראלית שנשאת לכהן אפילו קטנה בת ג' שנים ויום אחד תאכל בתרומה וזהו ושוק ודין תורה שתאכל משנתאסרה" וכו', וקשה הרי אסור להאכיל איסור לקטן בידים ונישואי קטנה אינה אלא מדרבנן והאין שרי להאכילה בתרומה דאורייתא, ותירץ דלא הזהירה תורה שלא להאכיל לקטן אלא בדבר שאם היה גדול היה הדבר אסור עליו, להכי הזהירה תורה שלא להאכיל אף לקטן, אבל דבר שאם היה גדול היה הדבר מותר וקטנותו גורם לו לאסור הדבר עליו לא אסרה תורה להאכילו בידים.

ומעתה י"ל, דהנה זה פשוט וא"צ לפנינו דבכל מנהגי פסק ההלכות הקטן שאין בו דעת והוא סמוך על שולחן אביו דינו כאביו, וכיון שאביו נוהג כשיטת המתירים הרי הדבר מותר גם לקטן, ומעתה הגם שאביו נוהג סלסול בעצמו וחושש לדעת המחמירים, אעפ"כ כיון שאינו נוהג כן מן

שאלה: מי שנוהג בעצמו חומרה בדבר שיש בו צד איסור תורה ואב מלאכה דאורייתא בשבת, כלומר במקום שיש פוסקים המתירים לכתחילה, ויש הסוברים שיש בכך איסור תורה, וקים ליה לאדם זה להלכה כהפוסקים המתירים, ואעפ"כ נוהג חומרה בעצמו לחוש לשיטת האוסרים, אם יש מקום להתיר לו לצוות לבני ביתו הקטנים לעשות עבורו המלאכה.

וכגון בבני ארץ ישראל הנוהגים בענייני הזמנים כשיטת הגר"א, ורוצה זה להחמיר על עצמו שלא לעשות מלאכה בשבת כשיטת ר"ת, האם יוכל לצוות קודם זמן ר"ת לבני ביתו הקטנים שיעשו לו המלאכה במקומו, וכע"ז יש הרבה בשבת כמו בפתיחת פקק הברגה שנחלקו הפוסקים בזמנינו יש מתירין לכתחילה וי"א שאסור מדאורייתא, דהנה זה פשוט אם קיבל ע"ע דין זה לנהוג בו איסור, הוי כאיסור גמור ופשוט שאין מקום להקל עיין ביאור"ל (סימן רצו ד"ה אם). ונידון דידן הוא כשהחליט בעצמו שלא לנהוג כן אלא מצד חומרא, האם יש מקום להמחמיר בזה להקל לצוות את בני ביתו הקטנים שיעשו הם בשבילו, וכמדומה שראיתי הרבה נוהגים כן שמחמירים על עצמם ומקילים לצוות לבני ביתם הקטנים או שמוניחים להם לעשות בשבילו ולכאורה הדבר תמוה ואינו מן הדין.

דהנה יש לדון במעשה הקטנים בשבת מצד שני דינים הא' מצד שביתת בני ביתו כדכתיב (שמות כ, ט) 'לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך' עיי"ש ברש"י. וכ"כ הרשב"א בחידושו לשבת (קנ"ג בד"ה כשהיא מהלכת) על מה שאמרו בש"ס (שבת קכא). תניא קטן שבא לכבות אין שומעין לו ואוקימנא בגמרא בקטן העושה על דעת אביו, כלומר ועובר בזה משום לא תעשה מלאכה אתה ובנך, עכ"ל. וכן נפסק בשו"ע סימן של"ד סעיף כה עיי"ש במ"ב ס"ק סד ובשעה"צ ס"ק נד, דקטן הבא לכבות דליקה לאביו מחוייב אביו מן התורה למחות בידו כיון שהוא עושה לדעתו, כדי שלא יעבור אמה דכתיב לא תעשה וגו' ובנך ובתך, ע"כ.

והשני מצד איסור 'ספיה לקטן' ששייך בכל איסורי תורה, ונתחיל לדון בדין הב', הנה מקורו הוא בגמרא יבמות קיד: שיש איסור מן התורה [כ"ה לדעת רוב הפוסקים זולת לדעת הב"י בשם הטור סוס"י שצ"ד דס"ל דלא הוי אלא דרבנן] לכל אדם לספות איסור על הקטנים ואפילו

יראה ושמחה

יצא החשבון לפי רצונו) לפי שנקראת "משוש כל הארץ" [מדרש רבה סוף פקודי].

כל כך היה ער וחד רגש השמחה בירושלים, עד שלא היה יכול לסבול כל רשע של אי נעימות כל שהיא. ובשביל אי שביעת רצון קטן של איזה איש היושב על ספר חשבונותיו והחשבון אינו יוצא לו כל כך כהוגן, בשביל צער - בלתי מורגש כמעט כזה - בנו כיפה מיוחדת מחוץ לעיר, כדי להוציא מן העיר גם את הנדנוד של הצער הזה, למען תישאר בעיר אווירה של שמחה שלימה שלא נפגמה אף במשהו של רגש אחר. בים הגדול של שמחה לא היתה רשאית להתמסך אף טיפה קטנה של הפרעת השמחה. האופק היה צריך להיות זך וטהור, מואר באור העונג, וכל עב קל לא יהיה חוצץ לפניו; והאדם בירושלים היה צריך לשאוף אל קרבו את היופי והמשוש של ה"יפה נוף משוש כל הארץ".

ומדוע היה כן? בשביל מה צריכה היתה ירושלים להיות שמחה כל כך? - בשביל שירושלים היתה צריכה להיות קדושה ולוקית, מלאה תורה ויראת שמים; ועל כן היתה צריכה להיות מלאה חיים ועונג שאין דוגמתם. וכל פגימה בשמחה ועונג, היא פגימה גם ביראת ה' וחי התורה.

כי מה היא הוראת התורה בכלל אם לא הקריאה אל החיים? ומה היא דרישתה מן האדם אם לא "ובחרת בחיים" - זוהי תמצית כל התורה כולה! אמנם כן, לא על חיים מצומצמים ופועוטים הכתוב מדבר, לא על חיים של רצונות גסים וזולים, המפרפרים ומתרוצצים בלב האדם ומסגירים אותו במסגרת צרה ומחניקה. החיים התורניים מוארים הם באור ה', פותחים לפני האדם אופקים רחבים, המרחיבים לב ונפש במרחב - י-ה. עיניו תראינה כל חלליו של העולמות כולם, ומחשבתו תקיף את הנצח, אבל חיי התורה הם זכים ונעימים כל כך, עד שגם אי נעימות היותר קלה, רוחנית או גשמית אי אפשר שימצא בהם.

וכשבאו שבטי י-ה לעיר הקודש ירושלים, כשנהרו בני ישראל למען ללמוד ליראה את ה' - המדרגה היותר גבוהה של התורה ותוכן החיים היותר פנימי של האדם; או אז צריך היה אווירה דירושלים להיות ספוג כולו חיים ורענונות, יופי ושמחה. כל עב קל לא יעיב על שמיו, וכל פגימה דקה הפוגמת את השמחה לא תימצא בו, כי בלמודו ליראה את ה' - הלא למד גם לחיות ולשמח לפני ה'.

ספר "הסבא מסלבודקא" ומקורו בחוברת "תבונה" שנת תרפ"ה ונכתב ע"י תלמידו של ה"סבא".

עיקר העבודה בשמחה, כי באמת אין כל עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של האמת.

קובץ אגרות חזון איש זצ"ל אות לו

הורגלנו לחשוב ונתקבל אצלנו לדבר מוסכם, שענייני היראה והשמחה הם שני מושגים רחוקים אחד מחברו, דבר והיפוכו, שאינם נישאים כנושא אחד: הירא אינו שמח והשמח אינו ירא.

אולם אם נביט דרך שפופרת הבטה של התורה, יתראו לפנינו הדברים בדמויות וצורות אחרות. על ידי השקפת התורה נווכה, שלא רק שאין היראה והשמחה צרות זו לזו, לא רק שהאחת אינה שוללת את חברתה, אלא להיפך - הן מחייבות זו את זו וממלאות אלו את אלו. ואין האדם יכול לקנות לו יראה אם באותה שעה לא יקנה לו גם את השמחה, שאין האחת מתקיימת בלא השנית.

מצוה אחת יש בתורה שהכתוב ביאר טעמה בצידה, היא מצות "מעשר שני", ועניינה הוא שמחוייב כל אחד מישראל להפריש חלק עשירי מהכנסתו השנתית (שבזמן הבית היתה מתבואת הארץ) והחלק העשירי הזה אין לו רשות להוציא בכל מקום שהוא אלא מחוייב הוא לאכלו דווקא בירושלים. לאיזו מטרה? - ביאר הכתוב בעצמו: "למען תלמד ליראה את ה' אלוהיך כל הימים", היינו שבמשך זמן אכילת המעשר בירושלים, יהיה פנוי לקנות יראת שמים במקום המסוגל לכך, במקום השראת השכינה והשפעת הקדושה בישראל.

ועל פי מושגינו אנו בענין יראת שמים היה יוצא, כי האדם כשבא לירושלים ללמוד יראת ה' היה משקיע את עצמו בצער ויגון, חרדה ודאגה, עניו מפיקות פחד ועיצבון. וירושלים - זו העיר של בית התלמוד ליראה, היתה מתהפכת לאבל, אלפי אנשים משליכים מעליהם את הבלי העולם והחיים, הולכים כל היום בפנים זועפים, עטופים מחשבות מרות ויוצרים אווירה מחרידה וסביבה של עצבות ודאגה, הממיתות את החיים ואת התשוקה לחיים; ואיך יהא אחרת, הלא בית תלמוד ליראה כאן.

ומה נשתומם בהשפילנו לסוף הפרשה ונקרא שם: "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר... בין... ואכלת שם לפני ה' אלוהיך, ושמחת אתה וביתך..." שמחה מה זו עושה? - שמחות משפחה, משתה שמנים, וכל זה למען תלמד ליראה את ה' אלוהיך!?

ולא זו בלבד, שכל אדם בפרט בבואו לירושלים ללמוד יראת שמים, היה מצווה לשמוח ולשמח את ביתו וכל סביבתו, אלא שירושלים בלבד היתה צריכה להיות "משוש כל הארץ". צריכה היתה!... לא רק בתור עיר מלוכה וגוברת הארץ היתה מלאה משוש, אלא לפי תעודתה מחוייבת היתה להיות משוש כל הארץ, עד שטרחו בשביל זה להרחיק כל גנדוד של צער ואי נעימות. "אמר רבי יוחנן כיפה של חשבונות היתה חוץ לירושלים וכל מי שמבקש לחשוב הולך לשם; למה? - שלא יחשוב בירושלים ויצר (יצטער בעצמו אם לא

מרת והידור

האדם תהיה עם בניו ובני ביתו גם יחד וכיון שהוא חושש לעצמו שביטה הרי עליו לכלול עמה גם את בניו, ואין בידי הכרע, וצ"ע (ועייין מה שכתב בזה רבינו בקובץ 'תורת בקרם' בענייני שבת חלק ב' מאמר שני אות ב').

וראיתי בשו"ת אחיעזר הנ"ל שכתב בזה "ל'שמעתי מאלופי ומיודעי הגאון רבי חיים מוולאזין דלהכי איצטריך קרא דל'ת כל מלאכה אתה ובנך דמשום לאו דלא תאכילום לא הוי אלא איסור בעלמא כשאר איסורים משא"כ משום ל'ת כל מלאכה הוי איסור דשבת דחמיר, כדאיתא ביבמות ו' 'שאני לאוי דשבת דחמיר' ופירש"י דקי"ל מחלל שבת כעובד ע"ז", ע"כ. ואולי כוונתו בזה כנ"ל שאין גדר האיסור שלא להעביד התינוק אלא הוא עצמו נחשב בזה כמחלל את השבת והוא כצד הראשון, ואינו מוכרח. ועייין בביאור "ל'רס"ו ד"ה הג' במוסגר, שמצדד דאולי אין איסור זה אלא מדברנן, ולפי"ז באמירה לתינוק הרויח עכ"פ מדאורייתא לדברנן, אמנם בסימן של"ד הנ"ל סתם דהוי דאורייתא,

שוב מצאתי בשו"ת שבת הלוי ח"ו סימן לח שדן לעניין מי שממשיך השבת מדין תוספת שבת אם מותר לו לצוות לבנו לעשות לו מלאכה או שאית בזה משום 'לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך'. והכריע שם מסברא כי בודאי אין תוכן האיסור אלא שלא לבטל מן הקטן שביטתו וכיון שאצל הקטן כבר יצא שבת אין בזה משום 'לא תעשה כל מלאכה', והוכיח כן מלשון הרמב"ן בפרשת יתר, ולדבריו נפשט גם ספיקא דידן כיון שאצל התינוק הוא היתר גמור אין על האב איסור.

אולם ראיתי בספר 'תשובות והנהגות' ח"ג סימן פ"ב שהביא דברי החוות יאיר בספרו מקור חיים סימן רסג אות יז שכתב לאסור לאדם שקיבל שבת לצוות לבניו הקטנים לעשות מלאכה הגם שהם לא קיבלו שבת, וזה מוכיח כהצד הב' לחומרא, ובאמת המעיין בדברי הרמב"ן שם אין הכרח כ"כ דיש לפרש כוונת דברי הרמב"ן על עבד ואמה ולא בקטן, עיי"ש.

ואם כנים אנו בדברינו, נלמד מזה לאסור בבנו לצוותו או שיעשה על דעת אביו, ולהתיר לצוות למי שאינו בנו לעשות מלאכה בשבילו.

תשובות

בתמיהה הרב יחיאל ורטהימר (גליון 92) שבבריאית האדם כשנאמר 'ורדו בדגת הים וכו' הסדר הוא (בראשית א, כו) דגים עופות בהמות רמשים. ואילו בפרשת נח בכתוב 'ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ' (שם ט, ב) הסדר הוא להיפך בהמות עופות רמש דגים. וכן בתהילים בעניין הכתוב 'תמשילוהו במעשי ידיך' (ח, ט) הסדר הוא בהמות עופות ודגים.

נראה שהכתוב בפרשת נח שעניינו נתינת מורא ופחד על הברואים סדרו הוא לפי מה שנוצר להבטחת הפחד מהאדם, והיינו שמכיון שבעלי-החיים התרגלו לשהות עם האדם בהיות יחד בתיבה, לכן הוצרכה הבטחה מחודשת שהחיות שוב יפחדו מהאדם. ולכן הסדר לפי הפחד חיות, עופות, רמש, דגים. שכל שמרוחק הבעל-חי מהאדם הוא סיבה שלא יפול הפחד עליו, והוא רבוצת יותר גדולה.

והסדר בבראשית נתפרש במלבי"ם שם
שכל הקודם לבריאת האדם נכנע מפניו
הכנעה טבעית ולכן הסדר בפסוק זה הוא
לפי הקדימה בסדר הבריאה דגים עופות
בהמות רמש, עי"ש.

והסדר בתהילים (ח,ח-ט) דשם הסדר בהמות עופות דגים עיין שם במלבי"ם שהארין בזה ותמצית דבריו שהסדר הוא לפי תועלת האדם בנבראים והתועלת הראשונה צאן ובקר ואחר כך חיות עופות ודגים עיי"ש שמרחיב בטוב טעם, וכתב לפרש בזה לשון הכתוב 'כל שמה תחת רגליו', שכל הנבראים אחוזים כשלשלת זה תחת זה הכל בכדי לשמש את האדם.

הרב לייב מרגליות

בתמייהת הרב דוד וולס בטעם שלא נמחו
הדגים במבול, דהלא גם הם נבראו לצורך
האדם.

עיין בהגהות 'מלא הרועים' (סנהדרין קח.) שכתב שגם לפי טעם זה אתי שפיר מה שלא מתו הדגים, משום שלפני המבול לא הותר לאדם לאכול בעלי חיים כדאיתא בגמרא (שם נט:) ועיי"ש דמה שכתוב 'ורדו בדגת הים ובעוף השמים וכו' היינו למלאכה, ונתבאר בגמרא שם דגם עופות ודגים יש בהם אפשרות של מלאכה. וכתב המלא הרועים שלכן דווקא בהמות ועופות מתו במבול שהם משמשים שפיר את האדם למלאכה, אבל בדגים הוא מילתא דלא שכיחא.

הרב יעקב רובין

בתמיהות הרב דוד ולס בטעם למה לא מתו
דגי המבול ובמה שיישבו כל אחד לפי דרכו
שאין שום קשר במחיקת כל מה שיש על
היקום למחיקת דגי הים כל אחד בטעמו
עיי"ש

ולכאורה נסתר מפסוקים מפורשים - דבר
ה' אשר היה אל צפניה וגו' **אסף אסף** כל
מעל פני האדמה **נאם ה'**: **אסף אדם** ובהמה
אסף עוף השמים **ודגי הים** והמכשלות
את הרשעים והכרתי את האדם מעל פני
האדמה **נאם ה'**: (צפניה א) וכעין פסוק
זה שמעו דבר ה' בני ישראל כי ריב לה' עם
יושבי הארץ כי אין אמת ואין חסד ואין
דעת א-להים בארץ: אלה וכחש ורצח וגנב
ונאף פרצו ודמים בדמים נגעו: על כן תאבל
הארץ ואמלל כל יושב בה בחית השדה
ובעוף השמים וגם **דגי הים יאספו**: (הושע
ד) שמבואר כאן שכיש כעס ורוגז להכרית
את האדם מעל פני האדמה כעין מה שהיה
אצל המבול וכרתים גם דגי הים וא"כ רואים
מכאן שכן יש שייכות בין הדגים להכרתת
האדם. ולפי זה באמת יוקשה ביותר למה
בעונש המבול לא נכללו דגי הים, ואכמ"ל.
וה' יאיר עינינו.

הרב אורי הולצמן

ברכת מזל טוב שלוחה לאברכי קהילתינו ומשפחתם לרגל שמחת החלאקה לבניהם הי"ו

הרב אברהם ברמ"ש אייזנבאך שליט"א	הרב צבי ברמ"ש בלוי שליט"א	הרב עמרם לינדר שליט"א	הרב שאוֹל בר"י קרויזר שליט"א
הרב חיים צבי ברמ"ש אייזנבאך שליט"א	הרב יעקב ברב"צ גוטפרב שליט"א	הרב דוד בר"מ מייזנברג שליט"א	הרב אברהם יצחק קרישכסקי שליט"א
הרב חיים צבי בר"ש אייזנבאך שליט"א	הרב עמרם גרובר שליט"א	הרב אברהם אבא סירוטה שליט"א	הרב מאיר קרישכסקי שליט"א
הרב יוסף אייזנבאך שליט"א	הרב דוד דאָלובסקי שליט"א	הרב יהושע בר"מ פרוש שליט"א	הרב ישראל דוב רוממן שליט"א
הרב יעקב ברמ"ש אייזנבאך שליט"א	הרב דוד הירשמן שליט"א	הרב דוב בער קולסקי שליט"א	הרב אהרן ריינר שליט"א
הרב יהושע ברי"א אייזן שליט"א	הרב נחמיה ברב"ז חשין שליט"א	הרב בעריש קורנבליט שליט"א	הרב יצחק שיינברגר שליט"א
הרב דוד בר"ג אנשין שליט"א	הרב אריה יודלביץ שליט"א	הרב בן ציון קלצקי שליט"א	הרב ישעיה שיינברגר שליט"א

שיזכו לרוות מהם ומכל צאצאיהם רוב נחת דקדושה

ברכת מזל טוב

שלושה בזה לעסקן הדגול, מעמודי החסד בדורינו
איש אמונם של גדולי ישראל
הרה"ח רבי חיים יוסף גפנר שליט"א
לרגל נישואי בנו החשוב הרב צבי הי"ו
אברהם ובר

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה לידידין היקר והחשוב
הרב **אלעזר משה ויספיש** שליט"א
לרגל הולדת הבת במז"ט
צבי הירשמן - יצחק ולס - מאיר דוד שוטלנד

ברכת תודה

שלוחה בזה לידעו ה"ק והנכד, רב פעלים לתורה ותעודה
הרב **אבינועם קאהן** שליט"א
מת ספרו החשוב להקצאת האותיות **"ספר היסוד"**, ילדי החללקה,
ולו הטוב ויברכהו בבריאות ונחת, תורה וגדולה עושר וכבוד וכל מיילי דמיטב.
אברכי

ברכת מזל טוב

שלוותה בזה לירידתו היקר והחשוב
הבה"ח שלום רוטמן הי"ו
מבחיירי ישיבת תורת ירושלים
לרגל אירוסיו עב"ג בשעטו"מ
ישעיה שיינברגר
אליהו מצבורג

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה לידידינו היקר והחשוב
המלמד הדגול, איש האשכולות ורב תבונות
הרב **שמואל אייזנבך** שליט"א
לרגל שמחת הבר מצוה לבנו היקר הי"ו
יה"ר שיוכה לרוות רוב נחת ממנו ומכל יו"ח,

ת המתמיד

ברכת מו"ל טוב חמה ולבבית
שלוחה בזה אל הבחורים החשובים

החתן יונתן פרסברגר ה"ו	ה'ר"ט
החתן צבי גפני ה"ו	ה'ר"ט
לחגול נישואיהם במו"ט	ה'ר"ט

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה לידידנו היקר והחשוב
הבה"ח **שלום רוטמן** הי"ו
לרגל אירוסיו בשעת"מ

דוד גוטליב   **דוד לוי**

יזוּת רוב נחת ממנ

המוברים מקרב לב
צוות התלמוד תורה
מות"ת נפש החיים ביתר עיילית
ג"א מצטרפים: בנימין הרשור יוסף חזן

וּלְמִדְרַיִכִּים הַחֲשׁוּבִים

זיהם במו"ט   מן שליש"א   הרגל הולדת נכדו שיחי'   יברכם ה' בנברה עד בלי די

הרה"ג רבי שמואל חשין שלי   ונו תחי'

_____
